

Ruohonjuurta

Australiassa on pitkään käytetty ilmaisua »etäisyyden tyrannia» kuvaamaan maan ja maan osan eristyneisyyttä Euroopan ja Pohjois-Amerikan kauppa-, finanssi- ja kulttuurikeskuksista. Kirjastoille se merkitsee pohjoisella pallonpuoliskolla julkaistujen aineistojen saannin hitautta. »Etäisyyden tyrannia» tuntuu monin tavoin myös tämän epätasaisesti asutetun maan osan sisällä, ennen kaikkea rahti- ja viestintäkustannuksina sekä etäällä väestökeskuksista toimivien hoito-, opetus- ja muiden koulutuneisuutta edellyttävien palveluammattien harjoittajien kuten kirjastonhoitajien vaikeuksina ylläpitää ammatillisia kontakteja.

Heinäkuussa 1987 järjestettiin Wagga Wagga, New South Wales, yksinäisten kirjastojen konferenssi (*Lone Libraries Conference*) tarkoituksena toisaalta analysoida eristyneisyyden vaikutuksia, toisaalta taas etsiä keinoja eristyneisyyden vaikutusten murtamiseksi. Pääasiassa osallistujat — heitä oli 170 — tulivat harvaan asutun maaseudun yleisistä ja koulukirjastoista, mutta mukana oli myös kaivosyritysten, maataloudellisten koemasien yms. kirjastoja. Myös eriaisteisten keskitettyjen palvelujen edustajia oli paikalla — paljolti ottamassa selvää hankkeidensa odotettua heikomman menestyksen ellei peräti epäonnistumisen syistä.

Australiassa on luotu erilaisia kommunikaatio- ja kirjastoverkkorakenteita edistämään eristyksissä toimivien kirjastojen välistä yhteistyötä tavoitteena resurssien yhteiskäyttö. Konferenssi päättyi toteamaan, että enimmäkseen on yhteiskäyttöön saatu yhteisiä eristyneisyyden ongelmia sen sijaan, että itse ongelmat olisi ratkaistu. Konferenssissa esitetty aineisto osoittaa, että verkostohankkeiden tuloksellisuus edellyttää kaikkien osallistujien syvällistä paneutumista asiaan: kunkin kirjaston saama hyöty on suorassa suhteessa sen verkostoon antamaan syötteeseen. Keskeisessä asemassa on osallistujien välisen kommunikoinnin helppous. Esteet on raivattava pois niin yhteistoimintajärjestelmistä itsestään kuin osallistujakirjastojen ympäristöstä, mutta myös kirjastohenkilöstön asenteista.

Poliittisen ja taloudellisen ympäristön tuki on yksi kommunikaatio- ja verkostorakenteiden kulmakivistä. Varainhankinta ilman poliittisen ilmapiirin tuntemusta ei yleensä johda kovinkaan suotuisiin tuloksiin edes paikallistoiminnassa saati sitten yhteistoimintahankkeissa. Tässä on kyse minkä tahansa tyyppisen kirjaston isäntäorganisaation (toiminta) poliittisesta ilmapiiristä. Poliittisen ja taloudellisen kirjastonjohtamisen alue näyttää olevan yleisesti varsin vähälle tutkimukselle jäänyttä sarkaa. Enemmän on tarjona kokemusperäisiä neuvoja kuten »Tunne se ympäristö, jossa työskentelet», »Organisoi tukijoukkosi», »Opi pelaamaan johtamispeliä» tms. Ei neuvoissa sinänsä vikaa ole, mutta mitä kirjastollisesti erityistä ne pitävät sisällään?

En ole vuosiin osallistunut kirjasto- ja informaatiopalvelualan kokoukseen, jossa ei ratkaisuja haettaessa päädyttäisi kirjastonhoitajien koulutusasiaan. Wagga Waggan kokousraportti ei ole poikkeus: yksinäisten kirjastojen henkilöstön ammatilliselle koulutukselle tarvitaan uusia strategioita!

Yhdysvalloissa vain 25 % maaseudun kirjastonhoitajista on suorittanut kirjastoalan akateemisen perustutkinnon. Asiantilan syitä selvitettäessä ilmeni, että koulutusta tarvitsevien ja koulutusyksikköjen välinen maantieteellinen etäisyys on keskeinen este. Muita, yhtä painavia syitä ovat täydennyskoulutusta tarjoavien yksikköjen välinen kilpailu, joka johtaa opetusohjelmien päällekkäisyyteen, sekä kouluttamattoman henkilöstön vähäinen koulutusmotivaatio. Se taas on sidoksissa sekä kirjastoalan matalaan palkkatasoon että amerikkalaisten kirjastonhoitajien selkiintymättömään käsitykseen siitä, mistä tekijöistä ammatti rakentuu. Australialaiset tunnistivat samat ongelmat omikseen.

Jos olisin ollut mukana, olisin huomauttanut, että yksi syy tuli käsitellyksi poliittisen ja taloudellisen tuen yhteydessä: eri tahojen omaksumien kirjastokuvien kokonaisuus. Siitä ammattikunnan omaksuma kuva on vain osa. Jos

sekin on selkiintymätön kuten amerikkalaisimerkissä osoitettiin, ei muodollinen koulutus välttämättä ole ainoa lääke. Myös ammatillisten kommunikaatiomahdollisuuksien lisääminen ja parantaminen luovat edellytyksiä jatkuvalle oppimiselle ja kirjastokäsitysten selkiinntymiselle. Kun ammattikunta itse kykenee kiteyttämään työnsä ydinasiat, sitä kuunnellaan ja kuvat muuttuvat.

Ehkä tuollaisia puheenvuoroja käytettiinkin. Ainakin konferenssi päättyi edistämään yksinäisten kirjastojen välistä kommunikaatiota perustamalla maaseudun ja muiden eristyksissä toimivien kirjastojen kansainvälisen yhdistyksen: *International Association of Rural and Isolated Libraries* (IARIL). Yhdistys on tuottanut paitsi konferenssiraportin myös ensimmäisen numeron *Libraries Alone* -nimisestä aikakauslehdestä, jolle toivotaan kansainvälistä kirjoitajakuntaa. Yksinäisyydellä on monet kasvot. Yhdistys odottaa olevan mahdollista päästä käsiksi kirjastotoiminnan ytimeen tätä tietä.

Ehkä kiintoisin asia, joka Australiassa virityssä hankeessa nousee esiin, on ns. ruohonjuuritason käsitteellistäminen etäisiin ja eristyksissä toimiviin yksinäisiin kirjastoihin, siis kirjaston puolelle käyttökontaktia. Varsinkin informaatiopalvelualan ja informatiikan kirjoittajat tarkoittavat ruohonjuuritasolla yleensä ns.

loppukäyttäjiä (*end users*), mikä puolustaa paikkaansa tietojärjestelmien tarkastelussa. Sen sijaan kirjastot ovat muutakin kuin tietojärjestelmien osakkaita tai kansallisten kirjastojärjestelmien eriasteisia hierarkisia yksiköitä. IARIL painottaa kirjasto-olojen todellisuutta periferiassa .

Tavallaan IARIL:n perustamista voidaan pitää vastalauseena kirjasto- ja informaatiopalvelualan suurten järjestöjen keskittymiselle harjoittamaan kansallisten ja globaalien ongelmien tarkastelua. Toki niiden suuret ohjelmat tähtäävät tehokkaiden verkostojen rakentamiseen etäisimpienkin yksiköiden tueksi, mutta jotenkin järjestöt »ohjelmoivat» yksinäisimmillekin kirjastoille toimintamuotoja, jotka eivät *a priori* riitä antamaan vastauksia ruohonjuurikirjastojen kysymyksenasetteluihin. Nähtäväksi jää, onko IARIL:lla voimaa saada sanottavansa kuulville kansainvälisissä ympyröissä.

Tutkimukselle tämän yksinäisten kirjastojen käytännön ongelmien analyysin pohjalta ideoidun järjestön perustamisen tulisi merkitä huomion kiinnittämistä mittakaavaeroihin ja eri mittakaavoja vastaaviin todellisuuksiin.

Nuppulinnassa 28.8.89

Marjatta Okko